

Falles d'Andorra la Vella, de l'oblit al reconeixement

Presentació

Bon dia,

Sóc el Xavi Burgos, president de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella. Avui, hem vingut amb l'Albert Samarra a presentar-vos la cremada de falles de Sant Joan d'Andorra la Vella.

En una primera part, més cronològica, us explicaré la nostra història i experiència d'aquesta inclusió al Catàleg de Patrimoni Cultural com a bé immaterial del Principat d'Andorra.

En una segona exposició, l'Albert us explicarà les conseqüències que ha tingut, per a nosaltres, aquest reconeixement.

Cremada de falles

- Què és la cremada de falles? Es tracta d'una tradició popular d'Andorra, estesa també al llarg dels Pirineus, en les seves dues vessants, encara que cadascuna amb característiques ben diferenciades. A Andorra, els participants fan una falla, l'encenen, l'agiten i la fan giravoltar vertiginosament fins a crear l'efecte de grans boles de foc.

- Què és una Falla tradicional? Segons la definició de la Sra. Rosalia Pantebre i Trasfi, en l'obra *El parlar d'Andorra*, una falla és un tronc llarg i prim, recte (d'aproximadament un metre i mig per a la falla gran) en una extremitat del qual s'enfilaven requadres de pela de beç assecada, que podien tenir més d'un pam per a les falles grosses o la meitat per a les petites. Aquestes peles s'enfilaven en un tronc, del cap prim cap al doble, on quedaven aturades pel principi d'un branquilló a tall de ganxo, que les fixava a la part alta del tronc i n'ocupava dos pams (Anyós, referència d'un home nascut l'any 1911).

Altres persones han definit les falles d'Andorra, com ara Joan Amades en l'obra *Costumari Català*; Violant i Simorra... I darrerament podem consultar el llibre *Remeis i plantes d'ús tradicional del Pirineu* de Manel Niell, en què els seus informadors d'entre 65 i 90 anys en el recull etnobotànic fan diferents descripcions del que és per a ells una falla.

Xavier Burgos i
Mateu, president
dels Fallaires
d'Andorra la Vella

Albert Samarra
i Pujol, tresorer
dels Fallaires
d'Andorra la Vella

"...Cadascú, amb el seu ganivet, feia una incisió al llarg i feia la volta de l'arbre i com més gran era la fulla millor. Havies de mirar les branques, que no hi hagués tanyes... Es posava a assecar tres o quatre dies i ja les començaves a enfila... S'enfilaven en una branca de boix verda que, a baix, fes una mica de ganxo..." (Pere Canturri i Montanya).

Història de la festa. Els canvis en el pas del temps: del 1905 al 23 de juny del 2010

Història de les arrels de les falles andorranes

Cal dir que la primera referència que tenim de les falles la trobem en el poema *Canigó* de mossèn Cinto Verdaguer. Encara que no especifica que siguin les d'Andorra, les detalla dient que es fan giravoltar així com ho fem amb les nostres. Però aquestes interpretacions les deixarem per al Sr. Pere Canturri, que us farà arribar una ponència anomenada *Jacint Verdaguer i les falles andorranes*. Cal dir que a banda d'historiador i polític, el Sr. Pere Canturri era fallaire de jove.

De fet, el primer text escrit de què disposem que faci referència a les falles a Andorra és un recull anomenat *Folk-lore andorrà* que va redactar l'any 1905 el comte Carlet quan va visitar Andorra i que serà publicat al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, durant el mes de maig del 1907. En aquest text, hi descriu: "S'encenen en aquesta diada grans fogueres [...] Els noys fan lo que anomenen falles [...] que encenen agitant-les y voltant-les vertiginosament, prenent la forma de grans rodes de foc [...] En mig de la gatzara de grans y petits." Quan parlem de la cremada de falles anterior als anys 50 del segle XX, estem obligats a analitzar la cremada de falles que actualment es fa a Andorra la Vella i fer-ne una valoració tenint en compte els condicionants de la societat en cada moment. Aquest darrer any, són molts els testimonis que hem pogut recollir com els dels Srs. Cardona, Canturri, Sansa, Cuberes ...

Cal destacar la diferència en la funció dels nens en la cremada de falles. En un inici, cremen de 8 a 14 anys o fins a casar-se. En l'actualitat, els nens no poden cremar fins a complir els 16 anys i amb el permís escrit dels pares. S'han de conformar a fer rodar boles de llum. Actualment, no hi ha edat per deixar de cremar falles.

"... Ja ho vam trobar fet. A mesura que tu t'anaves fent gran, ja havies vist els altres que ja n'havien fet i tu continuaves. Els uns plegaven i altres ho continuaven. Les falles ja les févom poder quinze dies abans o mes. Al sortir del col·legi, anàvem aquí als Serradells a fer les falles..." (Andreu Cardona i Altimir).

Segons els comentaris del Sr. Andreu Cardona, hi havia una rivalitat entre els fallaires dels grups dels diferents barris. Cada grup defensava que feia les millors falles i que cremaven durant més estona. Avui en dia, aquestes rivalitats ja no existeixen. També cal tenir en compte com s'encenia i s'encén una falla. Abans de la seva desaparició, als voltants dels anys 1950, les falles s'encenien amb el foc de la foguera de Sant Joan ja encesa. Actualment, les falles són les que encenen la foguera.

Aquesta tradició perdura en el temps fins als anys 1950, segons referències orals contrastades, quan la festa cau en desús, a causa del context socioeconòmic del país en aquell moment.

La recuperació de les falles andorranes

L'adaptació per part de l'historiador Esteve Albert de l'escrit sobre les falles del poema *Canigó* en va permetre la representació per part de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella l'any 1984, amb el Sr. Rafael Miranda com a director. El ball de fallaires es va portar a altres escenaris i en una desfilada pels carrers del barri antic d'Andorra la Vella, l'any 1985. Es tractava de portadors de torxes enceses fent una corrua, tal com descriu les falles el poeta Mossèn Cinto Verdaguer en el poema *Canigó*.

"[...] La música era de la Masferrer i llavors el mateix Esteve Albert ens va adreçar al mossèn Albert Vives de la Seu d'Urgell per fer la instrumentació. Vam fer una instrumentació així, ràpid de pressa i llavors, més endavant, vam fer una instrumentació més completa, que va fer el Mestre Roure. Amb aquesta melodia [...] hi havia una lletra que es cantava, que era la cançó dels fallaires que ens va donar també l'Esteve Albert..." (Rafel Miranda i Bach).

L'any 1987, el Col·lectiu d'Activitats del Comú d'Andorra la Vella recupera la tradició de les falles. El setmanari *Informacions* se'n fa ressò.

"[...] S'havia perdut i en vam parlar amb en Fidel i vam pensar que valdria la pena tornar-ho a engegar. Va ser amb ell amb qui es va tornar a engegar [...]" (Pere Canturri i Montanya) Assessorat pel Sr. Pere Canturri i Montanya, el Sr. Fidel Solsona va ser qui, com a tècnic del Col·lectiu d'Activitats d'Andorra la Vella, dirigit en aquell moment pel Sr. Pere Canturri i Campos, va engrescar uns quants amics a recuperar aquesta tradició. Podríem parlar d'aquesta engrescada com la creació del col·lectiu de persones que, d'una manera o altra, han anat participant en la recuperació de la tradició de cremar falles. Parlem de col·lectiu de persones pel fet que mai no hem estat constituïts ni com a entitat ni com a associació, però que sí que hem estat organitzats d'una manera o una altra per persones sempre vinculades a la Gresca Gegantera d'Andorra la Vella. Tots nosaltres ens sentim participants i responsables d'aquesta recuperació de cremar falles, com se n'han de sentir l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella, la Comissió de Festes del Cap del Carrer, la Comissió de Festes del Barri del Puial, la Comissió de Focs de Sant Joan, la Comissió de Festes de Santa Coloma, i com se n'han de sentir també tots els membres de la Gresca Gegantera d'Andorra la Vella. També s'han de sentir fallaires tots els participants que d'una manera individualitzada han format part com a fallaires d'Andorra

Cremada de Falles, 2013

Acte a Casa de la Vall. Foto: ANA/E.O.G.

la Vella o del Principat. Crec que tots ells i molts altres són importants en la recuperació d'aquesta activitat.

Quan parlem de la recuperació de la tradició l'any 1987 (o 1984, si ens atenem al tractament donat per l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella en l'obra *Canigó*, comentat en el primer apartat de l'exposició), ens podríem aturar un moment a pensar si realment s'ha arribat a perdre mai del tot la tradició de cremar falles (el final de la recerca potser ens ho confirmarà). Pel fet que s'hagi fet rodar en algun indret del Principat ni que sigui com a fet tradicional d'alguna família en particular ens resistim a pensar o a dir que ha estat una tradició morta.

"[...] És una data especial perquè la néta va néixer aquell dia, a la vetlla de Sant Joan del 1982. En néixer aquell dia, févom foc a baix i févom falles i tiràvem *petardos*. Els donàvem coca, els donàvem moscatell. Era una festa més aviat per a la gent del càmping [...]" (Andreu Cardona i Altimir, en referència al càmping Valira).

"[...] Però aquest any, la cremaré, així seguiré, per primer cop, seguiré el meu avi..." (Rosa Maria Sabaté i Cardona).

Tot i que sí podem afirmar que, si s'han seguit fent, ha estat fora del seu context original i sense que el poble les pogués contemplar. Justament, aquests són els dos únics condicionants indispensables per ser considerat patrimoni immaterial: haver-ne fet de manera continuada i el fet que el poble les pugui gaudir, contemplar i participar-ne. Aquesta recuperació era necessària per enfortir un dels eixos de l'estructura que volem tenir a partir d'ara.

La música que fem servir és la dels Fallaires d'Andorra, de la Sra. Masferrer, instrumentada, en primer lloc, per mossèn Albert Vives i posteriorment pel mestre Joan Roure, creada per ser ballada i cantada en l'homenatge del centenari al poeta mossèn Cinto Verdager. L'esdeveniment es va poder materialitzar per la voluntat del Sr. Esteve Albert com a historiadore i l'esbart dansaire del Comú d'Andorra la Vella, dirigit en aquell moment pel Sr. Rafael Miranda.

Evolució de la festa als inicis

Com és la falla actual?

Durant els tres primers anys després de la recuperació, la recerca de l'escorça, el muntatge i la cremada es fa amb falles tradicionals. La recuperació està a un pas de no assolir-se pel fet que el rastre que deixa la crema de la falla tradicional embruta el terra i pot provocar una cremadissa durant el recorregut.

El grup de fallaires adopta diferents estratègies amb la finalitat de continuar endavant: es crea la figura dels portadors d'aigua i es canvia la cremada de lloc per no malmetre els nous paviments de la plaça del Poble i la Rambla Molines.

Un tros d'escorça encesa d'una de les falles ha caigut al jardí de Casa Molines, sota la Rambla Molines. S'encén foc, els portadors d'aigua ho detecten i, saltant una alçada d'entre 2 i 3 metres, aconsegueixen apagar el foc. La cremada de falles ha estat un èxit, malgrat l'ensurt. Aquest any també hem cremat el tendal de la perfumeria Lys, situat a la Rambla Molines.

A causa dels fets i com a alternativa per continuar amb aquesta tradició, l'any 1990 fem les falles enfilant fulles de parafina, amb metxa i botafocs. L'inconvenient és que, per a cada una d'aquestes falles, és necessari un mínim de tres hores per confeccionar-la. L'efecte és

semblant, però en cremar-se es desprèn cera líquida que taca el terra, les vidrieres dels comerços i a nosaltres mateixos. L'any 1991, es canvia el fil de ferro per cadena per motius de seguretat.

L'any 1994, descobrim les fulles de paper reciclat del Museu Paperer de Clermont-Ferrand (França). Tenim coneixement que a Capellades hi ha un museu on fabriquen paper reciclat d'aquestes mateixes característiques.

L'any següent deixem de fer les falles amb torxes. Ho fem amb paper reciclat del Museu Paperer de Capellades. S'ha reduït el temps de construcció a la meitat. Però això és el de menys, la cremada ha estat un èxit, ja no deixem rastre de cera quan toquen les falles al terra. "[...] L'inconvenient que hi havia, en el moment de recuperar-ho, era que intentar, avui en dia, fer sagnar la pela del beç seria un problema i seria malmetre probablement els beços que queden pel país. I s'ha hagut de fer d'una altra manera [...]]" (Pere Canturri i Montanya).

Consolidació i expansió de la festa

Entre els anys 1988 i 1992, se celebra la Nit de Foc, festa organitzada per la Gresca Gegantera i l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella i en la qual els fallaires cremen falles. L'any 1992, a part de les bruixes, hi apareix la figura del *Cabró*. La gran aglomeració de públic a la plaça del Poble fa que el comú decideixi canviar l'emplaçament i l'any 1993 es fa al Parc Central. La Gresca Gegantera i l'Esbart Dansaire deixen d'involucrar-se en l'organització de la festa, però sí que hi participen.

L'any 1991 es crea la Comissió Focs de Sant Joan. Va néixer amb l'objectiu de reafirmar la recuperació i la difusió de les falles. L'any 1992, la comissió demana un Sant Joan festiu per a tot el Principat, amb la presentació de 1.145 signatures de suport lliurades al Govern d'Andorra. Únicament s'aconsegueix el dia festiu a la parròquia d'Andorra la Vella per voluntat del mateix comú.

L'any 1993 s'expandeixen les falles a les parròquies de Canillo, Ordino, la Massana i Encamp. L'any 1994 entren en acció els fallaires del Puial a la cremada d'Andorra la Vella. L'any 1995 es crea el Centre de la Cultura Catalana d'Andorra.

Un parèntesi important

L'any 1996 no hi ha participació dels fallaires en els actes programats pel departament de Cultura del comú d'Andorra la Vella. Com a motius, s'al·leguen problemes de seguretat i manca d'entesa. S'encén una foguera i es cremen falles al barri del Puial. Tothom paga la seva falla, unes 2.000 pessetes (12 €). Hi participen sis fallaires del Puial i deu de la resta de la parròquia. No hi ha públic, tret d'alguns veïns del barri. Els darrers fets causen un desencís tan gran que es decideix aturar l'activitat de la Comissió de Focs de Sant Joan, però no sense abans fer un recull de totes les actuacions realitzades fins llavors. Aquest document, del desembre del 1996, s'anomena *Informe de gestió de la Comissió de Focs de Sant Joan*.

Regeneració i consolidació de nou

Aquesta aturada de la Comissió de Focs de Sant Joan és força breu. El mes de juny de l'any 1997, la comissió reprèn la seva activitat. Al mateix temps, el Centre de la Cultura Catalana d'Andorra dóna suport logístic a una nova junta de la comissió amb participació de totes

Després de la recerca de l'argolla de Fontargent, 2013

les parròquies i tots els grups de fallaires del Principat. S'inicia conjuntament un període d'expansió i promoció per part d'aquesta nova estructura. S'elaboren pancartes per als fanals, díptics informatius, concursos de fotografia (el premi del qual és l'aparició de la foto guanyadora a la targeta de prepagament de l'STA). També cal destacar la promoció de la cremada de falles feta a les escoles, com a material didàctic que a dia d'avui encara s'utilitza.

La cremada de falles s'amplia a les parròquies de Sant Julià de Lòria i d'Escaldes-Engordany.

Es crea la figura del fallaire major a escala nacional, així com un joc de pistes per a la recerca de l'argolla a Fontargent, a la vall d'Incles. El premi per al guanyador és un clau d'or i l'orgull de poder ser el fallaire major de tot el Principat per a aquell any.

L'acte que podríem ressaltar com a simbòlic, però també de promoció, va ser la cremada d'una falla tradicional al cim del Canigó, l'any 1998. Aquest fet es va promoure quan ja s'anava a buscar la Flama del Canigó en els actes promoguts per la Comissió de Focs de Sant Joan. Aquesta falla es va cremar davant de totes les persones de diferents poblacions de llengua catalana que puguen a buscar el foc al cim del Canigó.

Els dos primers anys de la cremada d'Escaldes-Engordany (anys 1997 i 1998), es va participar molt activament, com a suport, amb els fallaires escaldencs, amb l'objectiu que anessin creixent en aquesta activitat. Entre sis i vuit fallaires d'Andorra la Vella cremaven primer a Escaldes per guiar-los en aquesta tradició i baixar més tard a participar a la nostra parròquia.

El 10 de juliol del 1999, vam anar a cremar al poble d'Anyós. Hi vam cremar únicament falles tradicionals dins del marc de la festa major, que se celebra per Sant Cristòfol. Es va pujar a fer aquesta cremada a demanda del Sr. Àlex Molné, ja que el seu padrí sempre explicava que, a més de fer-ho per Sant Joan, a Anyós també es cremaven falles en altres moments de l'any. L'any 2002 se'ns va convidar a cremar quatre falles tradicionals al castell de Montsegur dins dels actes de promoció de la ruta càtara.

Uns anys foscos

L'any 2003, la desestructuració de la Comissió de Focs de Sant Joan provoca la seva inactivitat, cosa que representa que els diferents comuns es facin càrrec de les cremades de falles pròpies. A la parròquia d'Andorra la Vella, es produeix un cert desencís que podria produir una parada puntual de la festa. Però, tot al contrari, la resposta a la crida feta a darrera hora va ser molt positiva. La figura del fallaire major de les Valls queda qüestionada i, a dia d'avui, es fa únicament per als fallaires de la parròquia d'Andorra la Vella, ja que són els únics que darrerament hi participen. El comú d'Andorra la Vella va ser qui va finançar el clau d'or fins a la creació de l'associació.

Encara que amb llum

Introducció de la falla de llum

La major part de nosaltres tenim canalla; el grup de fallaires (nois i noies, pares i mares) volem continuar participant de la festa i, a la vegada, fer-ne participis els nostres fills. Per això, l'any 2005 es decideix iniciar la cremada de falles dels petits, sense distinció d'edat però sense foc. L'alternativa és figurar les boles de foc amb boles de llums de colors. Actualment, el col·lectiu d'infants és d'uns 30, que s'han estructurat de la següent manera:

- Fins a 10 anys, imitació de falla amb una bola de llum,
- D'11 a 15 anys, imitació de falla amb dos fulls de paper, malla, cadena i quatre llums de color, però sense poder encendre-hi foc.

Aquest fet genera una innovació de la festa, sense sortir-ne de l'essència.

Entrada en escena del Govern i tema Unesco: nova engrescada

L'any 2007 ens arriba per diferents mitjans que el departament de Cultura del Govern d'Andorra està fent contactes amb els representants dels fallaires del Pirineu català per iniciar un projecte conjunt per poder ser patrimoni immaterial de la Unesco. Però primer cal que Andorra faci els deures i declari les falles andorranes patrimoni d'interès cultural del Principat. El 23 de juny del 2008, la Sra. Isabel de la Parte, membre del departament de Patrimoni del Govern, es compromet a seguir endavant amb el projecte.

Durant el mes de juliol del 2009, els fallaires d'Andorra la Vella van participar al Fescat, escoles d'estiu de cultura popular de Llivia (La Cerdanya). L'objectiu d'aquestes escoles és ensenyar i voler aprendre. El fet realment important és que, tant els formadors com els alumnes, en la seva gran majoria són educadors de centres de lleure, organitzadors i regidors d'espais culturals. Aquest fet dona una bona resposta al fet de divulgar les falles andorranes.

L'any 2010, ens contacten uns fallaires de Llesp, que estan fent una recerca de totes les falles del Pirineu; participaran en tots els actes i hem concertat una reunió amb Patrimoni. Són els senyors Xavier Farré i Sergi Ricart. La reunió amb el departament del Patrimoni és un èxit, han trobat l'argolla del fallaire major. A l'hora de dinar, han presentat les falles del Pirineu per a tots nosaltres. Tot seguit, hem anat a treure escorça de bedoll per fer una falla tradicional als tallers. Participen del taller de falles, han anat a buscar la Flama del Canigó, assistit als actes de Casa de la Vall i el Xavi crema amb nosaltres aquesta nit.

Patrimoni cultural

El 23 de juny del 2010, el Govern d'Andorra incoa l'expedient de quinze festes per incloure-les en el Catàleg de Patrimoni Cultural com a bé immaterial del Principat d'Andorra, entre les quals es troba la cremada de falles de Sant Joan a Andorra la Vella.

Per això i a demanda del departament de Patrimoni Cultural del Govern, com a obligació per donar a conèixer aquesta tradició, el 16 de juny del 2011 els fallaires d'Andorra la Vella presenten públicament un primer estudi històric sobre les falles de Sant Joan d'Andorra la Vella.

L'any 2010, la parròquia d'Andorra la Vella es va agermanar amb el poble de Sant Pol de Mar

(Maresme, Catalunya) i no podíem deixar passar l'oportunitat d'ensenyar aquesta singularitat als habitants d'aquesta vila marinera dins dels actes de la seva festa major. La nostra cònsol major, la Sra. Rosa Ferrer, davant la il·lusió del moment, s'hi va voler sumar com una fallaire més.

Uns mesos més tard, els fallaires d'Andorra la Vella van deixar provar la sensació de cremar falles als més atrevits d'aquesta població. Aquestes falles es van cremar a la Comella, en un cap de setmana de convivència entre els dos pobles.

Participar, el febrer del 2011, a la festa de les Decennals de la Candela de Valls va ser una bona divulgació per a les falles andorranes per la multitud de persones que s'hi van congreguar, la professionalitat artística i la projecció exterior. Vàrem compartir cartell principal de la Mostra foc i diables davant de gairebé 3.000 persones. Hi vàrem participar una cinquantena de persones, que vam cremar més de 70 falles. En la cremada final, a la plaça, i davant de la gran quantitat de fallaires, ens varem veure obligats a distribuir-nos per tota la plaça i amb una petita coreografia musicada pels timbalers de Vilabella.

Aquests fets ens van fer adonar de la importància de dotar les falles d'una bona posada en escena: moviments, coreografia, ordre i música són importants.

El que va despertar el nostre interès per participar en la Festa de la diversitat cultural, el 21 de maig del 2011, organitzada pel departament de Participació Ciutadana del comú d'Andorra la Vella precisament va ser el fet de buscar motius d'unió entre diferents associacions culturals del país. Això pot beneficiar l'interès cultural mutu. Apropant la nostra cultura i sent propers nosaltres amb la seva, es va aconseguir que membres d'altres entitats hi participessin, construint i fent rodar la seva falla. Aquestes persones poden ser part activa de la nostra festa més endavant.

L'any 2012, dins els actes organitzats amb motiu de la capitalitat de la cultura catalana d'Escaldes-Engordany, vam realitzar la cremada de falles conjuntament entre les parròquies d'Escaldes-Engordany i d'Andorra la Vella. Aquests són els actes més rellevants del nostre recorregut. Durant aquests anys, hem participat també en inauguracions i cloendes d'actes esportius i culturals, com l'Andorra Ultra Trail, la Mostra folklòrica, ...

Estructura i futur

Reconeixement de la cremada de falles: objectiu fora de les nostres fronteres

Com podeu veure, des de la recuperació de les falles, l'any 1987, els Fallaires d'Andorra la Vella hem tingut una gran activitat. Malauradament, des de l'any 2003 la desestructuració de la Comissió Focs de Sant Joan ha deixat el col·lectiu de fallaires sense infraestructura logística. Més endavant, l'any 2009, va aparèixer una inquietud del grup per reorganitzar el món fallaire a la parròquia, per la qual cosa, després de diverses reunions, es va adoptar la solució de constituir-nos com a associació i centrar tots els nostres esforços a fomentar aquesta tradició a la parròquia d'Andorra la Vella.

El fet de ser reconeguda la Cremada de falles de Sant Joan d'Andorra la Vella fa veure la importància d'aquesta tradició a les persones que la fèiem perdurar. D'aquesta manera, els fallaires comencem a creure en la necessitat d'organitzar-nos i estructurar-nos. En una reunió de tots els membres dels fallaires, el 31 de març del 2012, s'acorda l'acta fundacional que

ha de portar el nostre col·lectiu a esdevenir l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella, cosa que es fa efectiva el 14 de gener del 2013.

L'Associació Fallaires d'Andorra la Vella, amb uns estatuts en què figuren els objectius clars de potenciar i difondre la tradició de les falles de Sant Joan d'Andorra la Vella, vol aprofitar el fet diferencial enfront altres falles o tradicions del Principat o foranes.

Aquesta estructuració ens permet sobretot obtenir una autonomia per arribar a un finançament propi i, d'aquesta manera, obtenir els elements més essencials per potenciar aquesta tradició, com poden ser la promoció i la difusió, el material necessari per a l'elaboració de les falles i, sobretot, tots els elements de seguretat que requereix la nostra festa. Antigament, aquestes despeses es finançaven amb el pressupost de la festa de Sant Joan del comú d'Andorra la Vella. Aquesta llibertat econòmica ens permet també buscar noves formes de finançament com ara subvencions sol·licitades a diferents administracions, recerca de patrocinadors entre entitats privades, col·laboradors...

Compromisos institucionals i propis

Després de la creació de l'associació, el següent pas serà establir els protocols amb el departament de Patrimoni Cultural del Govern d'Andorra per intercanviar informació sobre quins drets i quins deures tenim els fallaires d'Andorra la Vella i també les administracions públiques envers la declaració de festa d'interès cultural. Patrimoni ens haurà d'assessorar sobre les accions que hem de dur a terme i com fer-ho. Haurem de realitzar un treball conjunt per a la promoció i difusió de la tradició (pla de treball o pla de gestió), mostrar la singularitat i els fets diferencials de les falles d'Andorra la Vella però també la diversitat de les falles del Pirineu. Preservarem i fomentarem els fets i condicions que ho han fet possible. Hem d'idear estratègies de suport entre ambdues parts per arribar a rebre el suport de totes les institucions, tant des del punt de vista tècnic, com logístic i econòmic.

Un altre compromís que hem de dur a terme és assegurar el relleu generacional. Ja hem treballat perquè els més petits tinguin una falla especial. L'any 2010, van tenir per primer cop un fallaire menor, designat com el fallaire major, en la recerca de l'Argolla de Fontarçent i que obté el distintiu d'un clau d'argent, a més de l'honor de liderar la cremada de falles infantils. Hem recuperat una música perquè puguin fer-se la festa més seva i que hem trobat en el *Costumari català* de Joan Amades, que, segons diu, cantava la mainada a Andorra a l'hora de la cremada de falles. Tindrem molt en compte aquests infants perquè representen el nostre relleu generacional amb la finalitat de perpetuar aquesta celebració. Enguany, hem aportat una novetat a la cremada de falles, que s'inicia amb el ritual dels joves de 16 anys que passen a cremar amb foc per primer cop

Al mateix temps, els Fallaires d'Andorra la Vella vetllarem per al manteniment i la difusió d'aquesta tradició. Tothom ha de saber que tenim una història. En aquest cas, tenim documentació de fa més d'un segle. La nostra història, sovint, és semblant a la de Catalunya. Però, en el cas de les falles d'Andorra la Vella, tenim un fet diferencial. Les d'Andorra la Vella no baixen de la muntanya sinó que es cremen en ple centre històric, cosa que volem seguir potenciant, atès el seu caràcter únic.

Hem de mantenir aquesta tradició, fer conèixer què és una falla, continuar cremant-les dins

el centre històric d'Andorra la Vella, perquè cal fer sentir al nostre espectador l'efecte que produeix el fet de fer giravoltar una bola de foc dins els carrers estrets del barri antic. Potenciarem que cada any tinguem un fallaire major i un fallaire menor. Cal que redactem un decàleg de les funcions del fallaire major, inspirat en el del fallaire menor, que els més petits del grup ja han redactat.

També volem aprofitar els contactes amb les ciutats agermanades amb Andorra la Vella (Valls, Foix i Sant Pol de Mar) per estrènyer els lligams que ens uneixen. Alguns ciutadans d'aquestes viles ja han sentit què és cremar una falla. Però volem proposar-los de dur a terme xerrades, conferències, exposicions i tallers sobre les falles per donar-les a conèixer als ciutadans d'aquestes viles germanes.

"[...] Perquè el dia s'ho mereixia i perquè, si Andorra la Vella es va agermanar amb Sant Pol de Mar, és gràcies a vosaltres, a la colla gegantera i a la colla de fallaires [...] Pensava que era una manera de col·laborar amb tots vosaltres i de recolzar la feina que feu [...] Molta satisfacció de poder estar allà girant la falla amb vosaltres i la veritat és que, per a mi, va ser un sentiment, un honor i una satisfacció [...]". (Maria Rosa Ferrer i Obiols, cònsol major d'Andorra la Vella, dins dels actes de la signatura de l'agermanament entre ambdues viles).

Projecte: la música

Intentarem resoldre la problemàtica que tenim amb la nostra música i la dansa que podríem incorporar-hi. És una temàtica que hem estudiat molt poc. Sabem que la música actual no és típica ni idònia per cremar les falles d'Andorra la Vella. Per això volem esbrinar quines cançons cantaven els fallaires antigament i quines danses podrien arribar a ballar. Intentarem adaptar la música al moviment de les falles, cosa que costa molt, pel moviment tan vertiginós del foc. És important que el binomi música-dansa es vegi potenciat i que l'espectador i, sobretot els infants, el reconegui i el pugui arribar a fer seu. Enguany, ja hem incorporat una música que recull Joan Amades en el seu *Costumari català* al ritual dels joves de 16 anys que passen a cremar amb foc per primer cop.

Projecte Recerca

Per continuar donant a conèixer aquesta tradició nostra, els fallaires d'Andorra la Vella donarem suport a la recerca documental iniciada per part nostra l'any 2010 i per part d'altres tècnics per mirar de detallar i obtenir la màxima informació sobre la nostra història. Hem fet entrevistes a antics fallaires (aquestes entrevistes les podreu veure al nostre web), com ara els senyors Andreu Cardona, Lluís Sansa o Pere Canturri, i ho continuarem fent, amb la finalitat de recollir el màxim material documental per fer que la memòria històrica de les falles no caigui en l'oblit. Enguany, hem iniciat un treball per a l'elaboració d'un vídeo documental de 30 minuts en què es recolliran aquestes experiències viscudes per aquestes persones que van cremar falles abans dels anys 1970. Tot això serà possible gràcies a la subvenció que ens ha atorgat enguany el departament de Patrimoni Cultural del Govern d'Andorra.

Tot aquest treball ens permetrà de realitzar i preparar accions de promoció i difusió de la nostra festa arreu del Principat i fora d'aquest, des dels infants fins a les persones més grans.

Formació i difusió

Els dos eixos restants seran la formació i la difusió. La fabricació de les falles, tant de les tradicionals com de les actuals, segueix un procediment senzill, fet que pot generar un acostament relativament fàcil a les persones interessades. Això pot beneficiar el creixement de la participació, si en fem una bona difusió i podem generar el canvi d'espectador a participant.

Projecte Custòdia

Hem engegat un projecte mediambiental per realitzar un estudi de la situació dels beços a la parròquia d'Andorra la Vella per tenir-ne un inventari i impulsar la protecció i el reconeixement d'aquest arbre, com a mínim a escala parroquial. Tota persona interessada podrà apadrinar l'escorça d'un beç amb la qual es podria fer una falla, cada certa quantitat d'anys. A més, cada arbre quedaria geolocalitzat. Això necessita d'un estudi d'impacte i de viabilitat ambiental que, enguany, només es desenvoluparà en una primera fase d'estudi.

Trobades de fallaires dels Pirineus

De la mateixa manera, es continuen els contactes amb la resta de fallaires del Pirineu. El Xavi i el Sergi ens van convidar a una trobada de fallaires que va tenir lloc a Isil el dia 26 de juny del 2010 (Pallars Sobirà), on vam tenir l'oportunitat de conèixer tota la diversitat de les falles que es fan al Pirineu català, com així mostrar i divulgar la nostra falla i tradició. També vam gaudir de la temàtica de les músiques a l'entorn del món de les falles. En aquesta trobada també es va parlar de treballar i promoure projectes en comú. Posteriorment, també hem assistit a les Trobades de fallaires del Pirineu del 2011, a la Pobla de Segur; del 2012, al Pont de Suert, i del 2013, a Alins.

"[...] Es fan amb troncs de pi negre asclat, ataxtat amb un pal d'avellaner. Seria la falla típica de tots els pobles de la Vall de Boí [...]" (Sergi Ricart, fallaire de Llesp)

Les falles del Pallars i de l'Alta Ribagorça o del Pirineu català difereixen en la forma, en el dia de la cremada i en la manera de fer-les cremar. Tan sols al poble de Les (Vall d'Aran) tenen la mateixa forma que les nostres i es cremen de la mateixa manera, només es difereixen en la matèria (estan fetes d'escorça de cirerer). Tanmateix, el Sr. Andreu Cardona ens afirma que també s'havien fet de cirerer a Andorra.

La intenció de l'associació és celebrar la 7a Trobada de fallaires a Andorra la Vella per parlar de les festes que són patrimoni durant la primavera del 2015, on el fil conductor serà el fet de conèixer-nos, com a primer pas; per això necessitem i demanem el suport de totes les institucions que ens puguin ajudar. Volem que hi participin diverses entitats que representen les festes que ja han esdevingut patrimoni

Trobada de fallaires del Pirineu, 2011

immaterial de la Unesco perquè ens expliquin les singularitats pròpies de cada festa i el seu entorn i saber com s'arriba al reconeixement internacional d'una celebració. Aquestes entitats podrien ser els castellers de la ciutat germana de Valls o els representants de La Patum de Berga. D'aquesta manera, podrem concloure les possibilitats que tenen les falles del Pirineu d'arribar a la proclamació com a patrimoni de la humanitat per part de la Unesco, que és un altre dels projectes que hem engegat.

Projecte Unesco

Arran de tots aquests contactes, el 25 de novembre del 2012, durant la segona assemblea general de l'associació que s'estava gestant, s'aprova oficialment procedir a la demanda oficial al comú d'Andorra la Vella perquè iniciï els tràmits escaients per presentar una candidatura per a una possible inscripció de les *Festes del foc del solstici d'estiu als Pirineus: falles, haros i brandons* a la llista representativa del patrimoni cultural immaterial per part de la Unesco. Es tractaria d'una candidatura multinacional (Andorra, Espanya i França), encapçalada per Andorra. Aquesta demanda és aprovada pel Consell de Comú del 24 de gener del 2013 i traslladada posteriorment al Govern d'Andorra, que és qui ha de decidir la presentació de la candidatura, treballada, durant l'any 2013, per més de 40 municipis, catalans, aragonesos, francesos i andorrans. Avui en dia, ja han tingut lloc tres reunions de totes les parts implicades amb el compromís explícit de cadascuna perquè el projecte pugui esdevenir realitat i pugui estar a punt per al proper període de presentació de candidatures, fixat per al 31 de març del 2014. D'aquesta manera, la resposta per part de la Unesco arribarà durant el mes de desembre del 2015.

Per acabar, hem de dir que ens trobem davant d'una oportunitat magnífica, sobretot des que el Govern d'Andorra va acordar ratificar la Declaració del 2003 del Conveni per a la salvaguarda del patrimoni immaterial, per deixar establerta definitivament la celebració de les falles com una de les festes declarades com a patrimoni immaterial de la Unesco. És una oportunitat, per la qual cosa tant administracions com entitats i participants haurem de tenir una complicitat i mostrar-nos tots disposats a sumar esforços amb l'objectiu que les persones en gaudeixin per mantenir aquest patrimoni viu.

"[...] A més, forma part de la nostra cohesió social i signes identitaris. Crec que és molt important que es valori internament tota la feina que feu en recuperació de tradicions [...]" (Maria Rosa Ferrer i Obiols, cònsol major d'Andorra la Vella).

Salut i foc!

www.fallairesandorralavella.com
fallairesandorralavella@gmail.com
[Facebook.com/fallairesandorralavella](https://www.facebook.com/fallairesandorralavella)
Twitter: AssFallairesALV